

Eitt hart lív - náttarrótarí, drukkk og tað sum verri er

Í ár eru liðin 130 ár síðan fyrsta prentið varð gjørt í Føroyum. Í Danmark er 500 ára dagurin fyrst prentinum júst hildin. Tí hevur ESTRA í Gøtu gjørt eina framsýning um føroysku prentsøguna. Hon verður á HS 82. Eisini skal ESTRA vísa ein videofilm — um flogposturin kemur til tíðina — um prentið frá Gutenberg til okkara dagar.

— Prentaraarbeiði ... nei, tú, prentararnir høvdu eitt f..... hart lív. Langan arbeiðsdag. Drukkl og tað sum verri var. Ikki bara í Føroyum. Nei, meira «niðri». Teir gomlu prentararnir har fortaldu mær, at teir byrjaðu dagin við at keypa eina hálva flösku — bara fyrst at halda dagin — arbeiðið — út. Og sum dagurin leið komu fleiri og fleiri HOF á bordið, flennir Stig.

Men tað er ikki hetta umhvørvið, sum eyðkennir ESTRA í Gøtu. Her bjóða frýntligar «kontor-damur» og kvinnuligir prentaralærlingar kaffi — og mokka-sukurmolar. Atmosferan er behaglig. Men Stig sipaði oman fyrst til prentsmiðjurnar sum gjørdur bløð í Føroyum sum ein niðri. Sjálvur lærði hann fyrst á Tingakrossi. Síðan í Bókhandlinum.

Náttarrótarí

— Eitt náttarrótarí. Klokkan tvey og trý var vanligt og tað hendi seg, at tað gekk móti morgni, tá vit høvdu fingið blaðið á posthúsið. Tað var «flott», tá vit kundu koma oman á Dimmu á miðnætt og siggja teir framvegis standa og falsa ... eg trúgvi ikki, at nakar falsaði so skjótt sum Martin

Jóhann Mortensen hevur havt samrøðu við Stig Rasmussen

hjá Hósvíksjake. Tað fleyg frá honum.

— Men hvi gekk tað so seint?

— Mannagongdin var hon, at vit fóru at seta blaðið — við hond sjálvandi — mánamorgun. Manuskriftini komuðu á einu — ofta leingi millum. Tá tey vóru sett, skuldu tey berast út á Skansaveg til Kristin, sum læs korrektur. Meðan eg sat og hugdi eftir «De Dødes Ø», hann hevði teknað eftir málningi hjá Bøclin — heimskendur málningur. Og so var tað heilt vanligt, at blaðstjórin kundi finna upp á at broyta satsin, tá tað var klárt at koyra. Og so om igen.

Føroyskt prent 130 ár

Men henda tíðin — við síni sjarmu — er farin. Blyggj og hondsatsur er farin í søguna. Um ikki heilt so næstan. Einku náttarrótarí og einki við at fara gjøgnum allan byn við satsi til korrekturlestur. Og í ár eru 130 ár liðin síðan fyrsta prentið varð gjørt í Føroyum: Færingetidende.

Í samband við henda dagin hevur Stig Rasmussen og prentsmiðjan hjá honum, ESTRA í Gøtu, gjørt eina framsýning, sum visir gongdina innan prenthandverk í Føroyum frá Færingetidende og fram til dagin í dag. Henda meira visuella prentsøguna er at siggja á HS 82.

Men prentsøguna er ikki bara søgan um eitt hand-

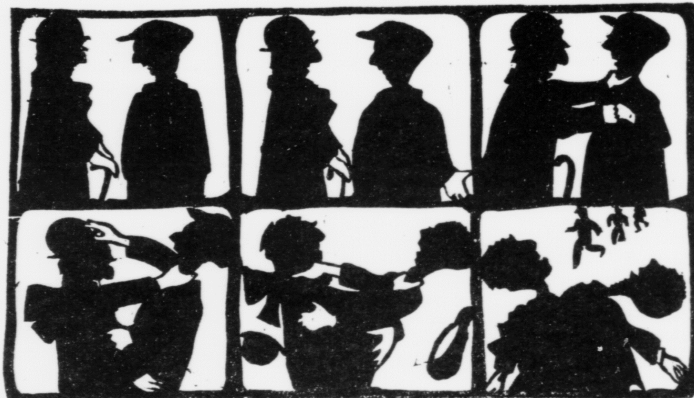
verk av mongum. Hon er eisini søgan um tað, at eitt fólk verður upplýst — um tann meira andaliga útvikling. Prentið er treytin fyrst eini menning av fólkinum.

Gamli-Long og kvalitetslinjan

Upprunin til føroysku prentlistina er Gamli-Long.

— Frá Gamla-Long kunnu vit fylgja eina kvalitetslinju til teir, sum stóðu í læru hjá honum: Palla-trykk, Sjabbock og víðari til teirra, sum stóðu í læru hjá teimum: Jógvann Rasmussen, hjá Stinu, og Jens Dam, sum seinri gav út Føroyatíðindi á Tvøroyri, og víðari til teirra sum stóðu í læru hjá Jógvanni: Einar Joensen, Martin Thomsen, og teir, Oluf Nielsen, Arnold Øster og Oskar Hermansen, sum lærdu á trykjarinum Ásdal hjá Jens Dam á Tvøroyri, bara fyrst at nevna nakrar, sigur Stig — og gloymir seg sjálfan.

— Vit hava virkliga havt og hava finar typografar. Men føroysk typografi hevur ikki altíð havt høg standard. Mest tí at maskinurnar hava ofta verið vánaligar og brúktar, tá tær komu henda vegin. Harafturat kann man ikki krevja eina góða typografi í blaðarbeiðinum, har blaðið er tað primera. Og nógvar av prentsmiðjunum hava fyrst og fremst til uppgávu at bera bløð. Men respektin fyrst fakinum er

Føroyskt blaðstrið

At prentararbeiði ikki verður liðugt til ásetta tíð er helst ikki ókent og nýtt fyrbrigdi. Og einaferð — í hvussu er — bleiv Vardin ikki liðugur til tíðina. Ritstjórin Richard Long, man tí hava verið heldur ilskur inn á prentsmiðjustjóran í Bókhandlinum, Jógvann Rasmussen, tá teir mottust í Havnargøtum. Í ollum forum fekk William Heinesen eina góða satiriska tekning burtur úr. Stig Rasmussen skar hana til eitt teiti

stór í Føroyum. Tað legði eg til merkis, tá eg kom til Íslands. Hon er nógvi størri í Føroyum.

Stig leggur stóran dent á Gamla-Long, sum kom til Føroya at prenta Dimmalætting í 1880. Gamli-Long, sum var av íslendskari-danskari ætt, og prentaði á Fære Amts Bogtrykkeri til 1917. Tá hevði hann verið í fakinum í Føroyum í útvið 40 ár.

— Umframt at hava størsta týðningin fyrst fakið, so skrivur Sjabbock, at Gamli-Long hevur bróðurpartin av æruni fyrst, at bókur og prent í heila tikið komu út. Hann lærði so gar skrivandi føroyingar at stava, tá stríðið um málið leikaði á, er mær fortalt, sigur Stig.

Onki er at ívast í, at Georg Richar Long hevur verið ein merkismaður.

— Pápi — Jógvann hjá Stinu — plagdi at sitera Gamla-Long fyrst at siga: «Det skal også ses på indpakningen, at tryksagen kommer fra Dimmalættings officin».

Håndværkets akademikere

— Tú veitst, at prentarar

eru róptir «håndværkets akademikere»...

— Nei, tað havi eg aldrin høyrð...

— Jú, teir vóru nakað fram um aðrar og teir brúktu eisini uniform! Tað skal eg siga tær — teir brúktu bowlarhatt, sjakett og diplomatbuxur. Teir hildu seg vera nakrar hundans kalar. Uniformin fingur teir, tá teir vóru útlærdir. Aðrenn — skuldu teir mæta upp í tryggju sum vanligt. Einku við at koma í flippuskið og slípi.

— Pápi, sum jú lærði hjá Palla-trykk, plagdi at fortelja, at eftir onkra langa «ball-nátt», tá hann var lærlingur, fór hann til arbeiðis sum hann var, í jakka og slípi, men nei, heim. Men eftir at hann var útlærður, so í uniformin og teir brúktu enná stav. Men hetta við uniforminum gjørdist ikki traditión í Føroyum. Arbeiðararorslan tók seg fram. Arbeiðararnir blivu meira bevisir og vit sluppu undan hesum snobbarinum.

Einki í 20 ár

Gamli-Long er faðirin at

føroyska prenthandverkinum, men aðrenn hann kom á Dimmalætting — ella Fære Amts Bogtrykkeri — vóru tveir aðrir danir har, og teir høvdu eisini onkran føroying at hjálpa sær, men hvat er blivið av teimum, vita menn ikki.

Fyrsti prentarin á Dimmu, C. F. Müller, hevði ein lærling, Poul Hansen, úr Syðradali. Annar prentarin, Aagaard, hevði ein at hjálpa sær, sum kallaðist Andr. Sofus Johannesen.

Í tíðarskeiðinum millum Færingetidende, sum bert kom út hetta eina árið í 1852, og Dimmalætting, sum kom fyrstu ferð í 1877, verður einki prentað í Føroyum.

Niels Winther, sum gav Færingetidende út, hevði ein havnardrong at hjálpa sær, Jákup av Kamari-num, ella Koppa-Jákup, sum hann eisini varð róptur, tí hann koppsetti. Hvar bleiv av prent-tólinum, tá Færingetidende gavst, veit Stig ikki. Men einki er so prentað í Føroyum í hesi yvir 20 árin.

Við Dimmalætting kemur so gongd á aftur og stívliga 20 ár seinri, í 1900, stovna Djóni í Geil, Poli í Dali og Kristian hjá